

SOCIOLOGUL ANTON GOLOPENȚIA DESPRE PROBLEMELE TINERETULUI

Valeriu RAȚĂ

Abstract

This article is a review of the volume *Youth Guidance* by the Romanian sociologist Anton Golopenția (1909-1951). The *Guidance* is an unfinished work conceived in his youth when he was studying in Berlin, Germany. The manuscript is in the form of fragments written on scattered sheets, finding in the archives of the family Golopenția, including also pages typed on a typewriter, corrections and additions grouped by dr. Sanda Golopenția, linguist, professor emeritus at Brown University in Providence, USA, daughter of the illustrious scholar. This paper certainly is not the definitive one that aspired A. Golopenția, but allows the understanding of topics and problems.

Keywords: guidance, youth, thoughts, sociology, geopolitics, the responsibility, civic responsibility, the self-opinion.

* * *

În 2015, la Editura Enciclopedică din București a apărut un volum al lui Anton Golopenția, avînd drept temă tineretul. Îndreptar pentru tineret este o lucrare neterminată a distinsului sociolog și geopolitician român, concepută în prima perioadă a anilor de studii în Germania. Atunci, în 1934, A. Golopenția împlinea 25 de ani. Anton Golopenția s-a născut la 12 mai 1909, în Prigor, jud. Caraș-Severin, atunci în Austro-Ungaria. A fost licențiat în drept și filosofie, cu doctoratul obținut în Germania, unde primise o bursă Rockefeller și unde a intrat în contact cu savanți de vază germani. Între 1941 și 1943, o echipă de cercetători de la Institutul Național de Statistică, în frunte cu A. Golopenția, au efectuat cercetări în regiunile Harkov și Donețk ale Ucrainei de astăzi, în scopul „identificării românilor de la est de Bug”. Rezultatele cercetărilor întreprinse între râurile Nistru și Bug, dar și dincolo de Bug, precum și rapoartele lui A. Golopenția din acea expediție au fost publicate abia în 2006, în lucrarea în două volume intitulată *România de la est de Bug*.

A. Golopenția a colaborat cu Dimitrie Gusti la elaborarea de studii de sociologie și filozofie. Sub conducerea acestui renumit sociolog A. Golopenția a turnat, împreună cu Henri Stahl, filmul sociologic *Un sat basarabean – Cornova* (1931). În perioada 1947-1948 a deținut funcția de director general al Institutului Central de Statistică. A fost unul din membrii fondatori ai revistei *Geopolitică și geoistorie*. În ianuarie 1950 a fost arestat – pe motive politice, în „dosarul Pătrășcanu”. Moare la București, un an și jumătate mai târziu – pe 26 mai 1951 – în penitenciarul (fosta mănăstire) Văcărești.

Manuscrisul *Îndreptar pentru tineret* se prezintă sub forma unor fragmente notate pe foi răslețe, aflate în arhiva familiei Golopenția, cărora li se alătură pagini bătute la mașina de scris, incluzînd corecturi și adaosuri regrupate de dr. Sanda Golopenția, lingvistă, profesor emerit la Brown University, din Providence, SUA, fiica ilustrului savant (s-a născut la 2 martie 1940, la București; părinții – sociologul Anton Golopenția și folclorista Ștefania Cristescu – au făcut cunoștință în anul 1931, la Cornova basarabeană din județul Bălți, pe cînd au făcut parte din echipa lui Dimitrie Gusti, care a sosit aici în scopul efectuării cercetărilor sociologice; în 1980, fiind persecutată de regimul comunist, se stabilește în SUA).

Lucrarea dată, desigur, nu este cea definitivă la care a aspirat Anton Golopenția, însă permite cititorilor de astăzi să-i întrevadă problematica. Trebuie să menționăm și faptul că fragmentele, rămase din timpul studenției autorului la Berlin, au fost tipărite între anii 1983 și 1986 în revista *Lupta*, care apărea la Paris (director Mihai Korne, redactor Antonia Constantinescu). Ulterior, S. Golopenția a descoperit alte materiale ale tatălui său și a dat o nouă înfățișare lucrării în cauză. Ordonarea tuturor fragmentelor în capitole îi aparține.

Volumul se deschide cu introducerea *Ochi și gînd al acestei țări* de dr. Sanda Golopenția, după care urmează opt capitole de bază: *Tineret, îndreptar, orientare; „Generația tînără”; Tineretul românesc; Drumul; Fundătura; Cultură, cărțurari; Bidimensionalitatea vieții; Orientare originară în România modernă*. La sfîrșit se dau anexe, note, repere bibliografice și ilustrații.

În introducere este relatată istoria apariției acestei lucrări (aranjarea fragmentelor în capitole), precum și conceperea acesteia de către autorul care traversa în timpul cela o perioadă grea, într-o Germanie tensionată de dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial. Împins de circumstanțe, A. Golopenția ajunge la concluzia că adevărata cunoaștere a faptelor trebuie întreprinsă „din perspectiva poporului căruia îi aparține”, adică a României ca „axă imuabilă”. În consecință, tînărul cercetător, pe lîngă ocupația sa de bază ce se referea la teza doctoratului, scrie o serie de articole („pretexte” sau „marginalii românești, la cărți

străine”) în formă de eseu, care vor servi ulterior la formularea unei idei privind tineretul și România, în genere. Îndreptarul, care la început avea ca destinatari pe tinerii din capitală, cu încetul s-a extins asupra întregului tineret românesc. Pe măsură ce munca înainta, se schimbă și titlul lucrării, ca pînă la urmă să se stabilizeze la Îndreptar pentru tineret.

Trebuie să menționăm că tema tineretului în România interbelică era destul de des abordată. Între anii 1928 și 1937 au apărut articole sau cercetări de Mihai Ralea, Nae Ionescu, Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Pompiliu Constantinescu, Stelian Popescu, Pamfil Șeicaru, Octav Onicescu, Eugen Lovinescu, Constantin Rădulescu-Motru, George Brătianu, Felix Aderca, Constantin Argetoianu, Octavian Goga, Constantin Enescu, Lucian Boz, Alexandru Claudian, Tudor Vianu, Zaharia Stancu, Vasile Băncilă, iar între anii 1938 și 1947 de Vintilă Horia, Ștefan Baciu, Constantin Rădulescu-Motru, Petre P. Negulescu ș.a. În această listă se înscrie și Anton Golopenția cu o descriere a problemei vizate observată din mai multe puncte de vedere.

Capitolul „Generația tînără” redă ruptura între generații, între cei „încăpuți la slujbe” și cei care, surprinși de criză, aspiră fără șanse să-și găsească o nișă în viață. Tinerii preiau fără discernămînt toate crizele și conflictele Apusului, în felul acesta își marchează eșecul. Din pricina că se profilează o ruptură între generații suferă cauza generală și este deci o problemă a întregului tineret al țării. Iată una dintre soluțiile autorului: „Ce trebuie de făcut. Legătura întregului tineret, în cadrul vrerii de a lucra pentru România. Nu e vorba ca toți să devină intelectuali, ci ca toți să aibă țeluri lămurite și clare. Fiecare să facă pentru toți ceilalți ce e de chemarea lui... istoricii, istorie, poezii, poezii. Altă viață, sănătoasă, orientată, «românească».” Capitolul Tineretul românesc se prezintă ca un răspuns la cel precedent. Autorul subliniază că tineretul românesc este dispersat, grupările politice, diverse organizații obștești îl izolează de problemele stringente ale momentului istoric: „Tineretul românesc ca unitate nu există. Țărănimea tînără stă deoparte, ucenicii, calfele, muncitorii tineri de la meșteșugari și din întreprinderile comerciale și industriale din orașe – de alta, tineretul înșcolat, în sfîrșit, – iar de alta. Inși singuratici, în fiecare din aceste categorii; din cînd în cînd, grupuri înăuntrul lor, chemate la viață de partide politice, de organizațiile muncitorești, asociații pentru a apăra interese materiale, grupările unor reviste sau formule patriotice răsuflăte.”

Cea mai agitată, cea mai bogată în evenimente era viața politică a tineretului de la București și de la Iași. Tineretul ardelean își manifesta atitudinile la Cluj, iar la Timișoara, Cernăuți, Chișinău de abia se întrevedeau „începuturi de viață locală, dacă nu vegetare ca în mai toate capitalele de județ”. A. Golopenția e de părerea că criza tineretului din România are mai multe fațete, aspecte sociale: „Situția «materială» a aproape fiecăruia din cei ieșiți din școli în anii din urmă e mai mult decît dubioasă: scriitorii tineri se destramă sufletește și vorbesc despre «ratarea generației»; legionarii diferitelor formațiuni politice tineresti sînt destul de încrîncenați ca să se jertfească, dar lozincile lor nu s-au dovedit constructive pînă acum. Iar la tineretul muncitoresc, meșteșugăresc și plugăresc, ale cărui perspective nu sînt întru nimic mai bune, ajuns într-o fază de însușire lesnicioasă a formei de viață pînă acum proprie exclusiv păturilor orășenești, pe cale de a se emancipa de prestigiul social al acestora, tot mai sensibil și mai dispus să se socotească nedreptățit, gata în curînd de a-și satisface singur nemulțumirile, se strîng nodurile unui conflict care poate primejdui existența statului românesc.”

Autorul crede că toate generațiile (după vîrstă) trebuie să creeze împreună posibilitatea mai multor tineri să-și dezvolte încrederea, simțul răspunderii, respectul de sine și răspunderea civilă: „Tineretul nu iese la iveală ca atare decît numai cînd certitudinile axei de orientare a unui neam se prăbușesc. Atunci, părinții și conducătorii nu mai știu cum să-și îndrumeze copiii și pe cei tineri; iar aceștia, simțind nesiguranța obștească, își fac de cap nestruniți, ori iau asupra lor sarcina găsirii îndreptarului nou. Debandada tineretului și, la fel, sentimentul datoriei de a reforma totul sînt o acuzare continuă a lipsei de autoritate substanțială a generațiilor celor maturi și bătrîni.”

Un succint parcurs istoric ne prezintă capitolul Drumul. Sînt trecute în revistă epapele principale ale dezvoltării societății românești din ultimele două secole. În genere, România în această perioadă s-a aflat într-o continuă ascensiune: s-au unit principatele, s-a întregit țara, s-au împroprietărit țărani, iar industria a pășit cu mult înaintea. Sînt aduse în prim-plan activitățile pe tărîm social ale înaintașilor noștri: Nicolae Bălcescu, Mihai Eminescu ș.a. Însă, criza economică de la începutul secolului al XX-lea a răsturnat toate planurile, „atmosfera de prosperitate a dispărut, urmată de o schimbare totală a aspectului țării”. De aici A. Golopenția trage concluzia că „viața politică sănătoasă” ar cere din nou alegeri democratice, iar „tineretul, în tot cazul, trebuie să se pregătească în vederea soluționării problemei sociale.”

Fundătura – capitolul ce urmează – ne introduce în România anilor '30 ai secolului trecut, cînd dezorientarea populației cerea de urgență ca guvernării, oamenii politici să facă schimbările necesare în

domeniul economico-social. Pentru a reuși era necesară coeziunea tuturor păturilor din societate.

În atenția tînărului savant s-a aflat și cultura țării (a se vedea capitolul Cultură, cărturari), care, după părerea lui, trebuie să capete o orientare reală românească (inclusiv, prin prisma unei diviziuni a muncii materiale și imateriale): „Trebuie văzut dacă o anume nevoie poate fi satisfăcută de o instituție europeană; dacă da, luată, dacă nu, creată una. Europeanul nu trebuie și nu e util global. Știm că nu ni se potrivește pe de-a-ntregul.” Un rol important autorul îi acordă cărturarului: „Trebuie să scoatem din noi oameni noi [...]. Oameni calmi și conștienți, ai faptelor conștiente.” Cărturarul este un îndrumător, nefiind asociat cu idealuri sau programe, el trebuie să fie conștient de destinația și misiunea sa: „De fapt, cărturarul-îndrumător (nu interpretul, pedagogul...) e chemat să vadă, să tâlmăcească, să familiarizeze oamenii cu situațiile noi, să le facă cu puțință reacțiuni și comportări adecvate, tuturor, și oamenilor de acțiune într-o oarecare măsură.” Autorul prezintă și o simbioză între existența individuală și existența în cadrul comunității românești. Cele două planuri în care trăim ni se deschid în capitolul Bidimensionalitatea vieții. Niciunul din aceste planuri nu poate fi dominat: „Nici în viața noastră cu noi și în lume, nici în viața neamului nu ne e dat să stăpînim absolut; ne e dat să trăim într-un dialog cu menirea noastră, cu viața neamului, cu lumea. Le înțelegem, ne putem orienta în cadrul lor. Le putem mlădia, întrucît ne supunem lor, întrucît rămînem în linia lor. Trebuie să rămînem însă totdeauna față în față cu viața noastră, cu realitatea naturii, a neamului și a istoriei. Nu trebuie să așezăm între noi și ea perdeaua unor «idealuri» și «tâlmăciri» răsuflate.”

În capitolul Orientare originară în România modernă autorul îl îndeamnă pe fiecare locuitor al României să conștientizeze perspectiva istoriei țării și problemele care sînt puse în fața ei într-un cadru global, eliberîndu-se de balastul unor porniri greșite, îndeosebi privind tineretul: „Ridicarea României nu poate veni de la ideologii care speculează asupra naționalismului, a ortodoxiei ori a antisemitismului. E vremea chiar ca toți aceștia, intelectualii, ca și politicienii, să fie chemați la ordine și readuși la adevărata lor funcție. Chemarea aceasta la ordine nu poate veni decît din lumea prefacerilor obiective. Ideile noastre și atitudinile cărturarilor și ale politicienilor (dintre tineri) sînt mai mult în urma realității economice sau sociale.” Și, în continuare: „Cu toții însă avem un scop: a ne pune în slujba acestei Românie care se ridică. Nu sînt locuri, se va spune. Trebuie să nu ne lăsăm striviți de acest fapt. Dacă ne e de România și de noi, putem aștepta un an, doi. Ingineri fiind, să intrăm muncitori la o fabrică. Medici, să ne așezăm într-un sat și să tratăm gratuit țărani... Vom ieși căliți, iar vîntul proaspăt care suflă în România va fi întărit și roadele lui vor căpăta trăinicie.”

Dorința sinceră a autorului pentru tineri este ca ei să descopere adevărata însemnătate a rolului lor în societate. A. Golopenția a găsit timpul și ocazii de a lucra pentru tineri, de aceea se prezintă în lucrarea sa ca un îndrumător, ca un mentor care arată direcția, linia, sensul activităților cu adevărat necesare: „Ceea ce trebuie de făcut: să nu reducem problema tineretului la criza materială, decepție. Firește că trebuie soluționată. (Cred că și aici trebuie să intervină o inovare: aceea că tinerii trebuie să înceapă în mult mai mare măsură să-și ajute ei lor înșiși, să nu mai aștepte totul de la administrație.) Dar trebuie ca această criză de acum să devie pricina unei reveniri în fire. Rămăși pe dinafară, ducînd-o greu cu viața, cei tineri pot să vadă vidul înspăimîntător al anilor din urmă, această lăsare în voia lor a tuturor, cu toată mulțimea intențiilor bune, incapabile toate de o soluționare eficace. Această criză de acum, absurdă în sine, poate deveni prilej de schimbare, al unuia din acele salturi creatoare prin care neamurile se regenerează.”

Sau: „Ca schimbarea aceasta să devie aievea, depinde de chiar cei tineri, depinde întîi de toate de cărturari și de naturile active. Depinde întîi de o duzină care acceptă să se ia în serios și să se străduiască să vadă pentru ceilalți, să încerce, ca să le fie îndrumători. Nu e de ajuns să iei hotărîri frumoase, nu sînt de ajuns nici programele. Trebuie să se ia hotărîri și să le ducă la îndeplinire, fără să dea înapoi, pînă la urmă, ani de-a rîndul. Duzina aceasta deschide un alt drum.”

Tînăra generație trebuie să găsească ieșirea din situația creată, fiecare trebuie să-și simtă responsabilitatea civică, să pătrundă mai adînc în studierea situațiilor concrete: „Situația noastră în această parte a Europei și în lume, buna organizare a aparatului de stat, proporția de populație de neam străin, aspectul nou al problemei sociale, toate acestea sînt o serie de probleme pe care nu le putem evita dacă vrem să ne înrădăcinăm cu adevărat în românesc. Ele dau de lucru tuturor celor meniți să fie cărturari printre cei tineri (în vremuri de criză morală, știința trebuie mai mult decît în alte vremi să fie imediată, să lămurească și să îndrumeze; să evite chiar și aparența de gratuitate). Consacrîndu-se lămuriturii problemelor pe care le pun omul și realitatea românească, orașul și mahalaua nu mai puțin decît satul, ei trebuie să obișnuiască lumea de la noi cu gîndul că a face știință nu înseamnă a celebra teorii create cine știe unde și uitate de atunci la locul lor de origine, ci a explora cele dimprejur, a le cunoaște și a le mînuși. Zeci de ani de muncă intensă sînt necesari pentru a face cu puțință o politică românească, o imagine limpede a românului despre

el. Vom trebui să învățăm și mai departe de la străini; dar pentru a ne trata problemele noastre, nu pentru a-i reproduce, crezînd în orice inutilitate care i-a dat în gînd cuiva.”

Dar trebuie să se ia în considerație: „Problema viitorului României e adevărata problemă a tineretului românesc; criza materială, eșecul politic și destrămarea în literatură trebuie să aducă convingerea aceasta în sufletul fiecărui tînr. Viitorul României îi cere fiecăruia o viață conștientă și disciplinată prin acceptarea răspunderii pentru destinele României. Locul lui nu e de pe acum, înainte de vreme, în fruntea treburilor, pentru că numai dacă se pregătesc temeinic poate fi mai bun decît cei de azi. Criza materială trebuie soluționată întîi de toate de chiar cei tineri, ca să se încredințeze de tot ce e în puterea lor și ca un început de altă viață.”

Cugetările lui Anton Golopenția despre tineret – scrise în anii 1934-1935 – se deosebesc radical de tratările și dezbaterile altor contemporani ai săi care au luat în discuție această temă spinoasă, greu de abordat și de realizat. Autorul fragmentelor – închegate iscusit și ingenios de dr. Sanda Golopenția – face un excurs în istoria și tipologia sociologică a tineretului românesc și, totodată, prezintă soluții de a ieși din criza materială și morală atît pentru tînăra generație, cît și pentru celelalte pături sociale. A. Golopenția accentuează asupra răspunderii pe care o au mai ales tinerii pentru viitorul țării.

Pentru a ieși din „fundătura” prezentului și a moderniza din temelie orînduirea românească, A. Golopenția trasează pe drumul care trebuie parcurs un șir de obiective spre care tineretul va trebui să se orienteze. Tineretul, după cum sînt toți de acord, reprezintă viitorul țării, de aceea trebuie să se facă un efort unit al societății întru îndrumarea lui de a merge pe o cale corectă, dar cel mai mult trebuie să-și dea interesul în această privință însuși el, tineretul.

Îndreptar pentru tineret de Anton Golopenția este o carte de o importanță vitală pentru generația tînră; este o scriere care nu își pierde actualitatea pînă în zilele noastre. Eseurile / fragmentele, care au format conținutul sumarului, nu ar trebui neglijate nici astăzi, deoarece sînt și interesante, și bune de a fi luate drept repere în activitățile grupurilor de tineret contemporane, care sînt în permanentă căutare a vectorului propriu de deplasare în labirintul crizei de acum actuale, care pare să nu aibă sfîrșit.

Îi sfătuiesc pe tineri, dar nu numai, să citească această carte, măsură care cu siguranță va contribui la formarea unui caracter destoinic de a fi menționat de posteritate. Toți vor căpăta avantaje spirituale. Tinerii trebuie să memoreze cele mai importante teze din culegerea de față și să le aplice în practică – fără îndoială, vor căpăta rezultate vizibile în toate ceea ce fac pentru binele lor personal, dar și al societății.

A. Golopenția parcă a dat alarma: tineretul trebuie în permanență orientat, îndrumat, deoarece doar performanțele contează. Este deosebit de important ca tinerii să-și dezvolte capacitățile lor de a realiza potențialul reformator, care s-a acumulat pe parcursul deceniilor, și să-și găsească nișa lor în societate. Tinerii sînt gata de a-și schimba viața, însă ei trebuie să se autoorganizeze efectiv și să recurgă la acțiuni sincere și deschise. Ei trebuie ajutați, încurajați în maniera lui A. Golopenția. E, de asemenea, important ca acțiunile tinerilor să aibă loc în echipă, care să fie în rol de locomotivă a tuturor ideilor. În acest sens volumul analizat mai sus, cu toate că a fost conceput acum trei pătrate de veac, este valoros și eficace pentru timpurile noi pe care le trăim.

Tinerii de azi, ca și cei din secolul trecut, sînt pragmatici, individualiști, în fața lor se deschid zeci de opțiuni de activism, le este foarte greu uneori să aleagă ceva pe gustul inimii, de aceea le va fi mai ușor dacă vor fi orientați de aceste valoroase schițe ale unui tratat științific. Și acum ne aflăm într-o criză periculoasă, de aceea încă o dată îndemn tinerii să citească această lucrare prestigioasă și marcantă din domeniul sociologic și să o aibă drept călăuză în luarea deciziilor pe care posibil le vor lua – să nu se sfiască de a prelua cunoștințele unui cercetător notabil, cu o experiență inestimabilă cum este Anton Golopenția, dar să se familiarizeze cu tot ce a scris cercetătorul despre cei în ale căror mîini se află viitorul nostru.

Tînăra generație este una din cele mai importante și valoroase resurse pe care le poate avea o țară. Cu adevărat, Îndreptar pentru tineret de Anton Golopenția poate servi ca o platformă de autoafirmare pentru oricare tînr dornic de a fi de folos Patriei sale. Să sperăm că investițiile noastre nu vor fi zadarnice și că nu vom regreta că zicem despre tineri că sînt viitorul țării.

Valeriu RAȚĂ,
bibliotecar